

Autopsy

1) מיכאל גרייבר, נתוח המתים לצרכי למוד וחקירה מנקודת השקפת הדת הישראלית ס' מ"א

מלבד בתשובות שהבאנו דנו בבעיה זו בשנת תרע"ו בארצות הברית שבאמריקה בוכוח שהתנהל בין הרבנים את השאלה עורר שם הרופא ד"ר חיים ספיוואק בשם רופאי בית החולים לנגועי שחפת בדענווער קאלארדאדא הוא פנה אל אספת אגודת הרבנים בשאלה אם מותר לנתח את המתים בבית החולים הנ"ל לתכלית הלמוד והחכמה אולי ימצאו ע"י זה תרופה להקל המחלה מעל חולים אחרים במחלה זו הרב נחמיה מאזיסזאן עורך הדזואיש טריביון בפארטלאנד אראגאן הדפיס אז בשנת תרע"ה קונטרס בשם בעד החיים אל המתים בו הציע להתיר. הקונטרס נשלח לרבני אמריקה לדאבוני לא עלה בידי להשיגו. נגדו יצא הרב צבי שמעון אלבום משיקאגא בחוברת בשם תשובה ע"ד חנוטת מתים שיקאגא תרע"ו

2) דברים פרק כא

(כב) וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עץ: (כג) לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלקים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה:

3) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מו עמוד ב ודף מז עמוד א

ולא זו בלבד כו'. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מנין למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה - תלמוד לומר כי קבור תקברנו - מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה. איכא דאמרי, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: רמז לקבורה מן התורה מניין - תלמוד לומר כי קבור תקברנו מכאן רמז לקבורה מן התורה. . .

איבעיא להו: קבורה משום בזיונא הוא, או משום כפרה הוא? - למאי נפקא מינה? - דאמר: לא בעינא דליקבורה לההוא גברא. אי אמרת משום בזיונא הוא - לא כל כמיניה. ואי אמרת משום כפרה הוא - הא אמר לא בעינא כפרה, מאי? - תא שמע: מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה - צדיקי לכפרה צריכי? - אין, דכתיב (קהלת ז') אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. . .

תא שמע: הלינו לכבודו; לשמע עליו עיירות, להביא לו מקוננות להביא לו ארון ותכריכין - אינו עובר עליו. שכל העושה אינו אלא לכבודו של מת

4) רמב"ם הלכות סנהדרין פרק טו הלכה ח

ומצוות עשה לקבור את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא, ולא הרוגי בית דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא תעשה, הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו.

5) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מז עמוד א

כי אמר רחמנא (דברים כ"א) לא תלין נבלתו על העץ - דומיא דתלוי, דאית ביה בזיון.

6) רש"י דברים פרק כא פסוק כג

כי קללת אלהים תלוי - זלולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו.

7) בעיית ניתוח המתים להלכה ולמעשה מאת הרב ד"ר ישראל יעקבוביץ, תורה שבעל פה ח"ו ד' ס"ד

... כמו הרב עוזיאל יש שמבדילים בין ישראל לעמים כהחת"ס וראי"ה ויש שאינם מחלקים בין יהודים לנכרים כר' יעקב עמדין ודרך אגב גם הרב ר' יוסף דוב סולובייצק שליט"א פסק כן באמרו שהיות ודין ניוול המת נובע

מאיסור הלנת המת שהוא משום כי קללת אלקים תלויה דהיינו משום שנברא התלוי בצלם אלקים במגש הרמב"ן שם ממילא שוב אין להבדיל בין אדם אחד לחברו בין יהודי לשאינו יהודי. . .

8) תלמוד בבלי מסכת חולין דף יא עמוד ב

רב כהנא אמר: אתיא מהורג את הנפש, דאמר רחמנא: קטליה, וליחוש דלמא טרפה הוה! אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא; וכי תימא דבדקינן ליה, הא קא מינוול; וכי תימא משום איבוד נשמה דהאי נינווליה, וניחוש שמא במקום סיף נקב הוה.

9) תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קנד עמוד א

מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת, ובאו בני משפחה וערערו לומר קטן היה בשעת מיתה, ובאו ושאלו את רבי עקיבא: מהו לבודקו? אמר להם: אי אתם רשאים לנוול; ועוד, סימנין עשוין להשתנות לאחר מיתה;

10) תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כט עמוד ב

מתני'. אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה: היין, והחומץ של עובדי כוכבים. . .

גמ'. יין מנלן? אמר רבה בר אבוח, אמר קרא: (דברים לב) אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכס, מה זבח אסור בהנאה, אף יין נמי אסור בהנאה. זבח גופיה מנלן? דכתיב: (תהלים קו) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, מה מת אסור בהנאה, אף זבח נמי אסור בהנאה. ומת גופיה מנלן? אתיא שם שם מעגלה ערופה, כתיב הכא: (במדבר כ) ותמת שם מרים, וכתוב התם: (דברים כא) וערפו שם את העגלה בנחל, מה להלן אסור בהנאה, אף כאן נמי אסור בהנאה. והתם מנלן? אמרי דבי רבי ינאי: כפרה כתיב בה כקדשים.

11) שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - יו"ד סימן רי

ע"ד קונטרסו אשר שלח אלי אשר העריך מערכה בנדון השאלה שבאה עליו מק"ק לונדון במעשה שאירע שם באחד שחלה בחולי האבן בכיסו והרופאים חתכו כדרכם בעסק רפואה במכה כזו ולא עלתה לו תרופה ומת ונשאלו שם חכמי העיר אם מותר לחתוך בגוף המת במקום הזה כדי לראות במופת שורש המכה הזאת כדי להתלמד מזה בהנהגת הרופאים מכאן ולהבא אם יקרה מקרה כזה שידעו איך יתנהגו בענין החיתוך הצריך לרפואה ושלא להרבות בחיתוך כדי למעט בסכנת החיתוך אם יש בזה איסור משום דאית ביה ניוול ובזיון להמת הזה או אם מותר משום דאתי מינייה הצלת נפשות להבא להיות מיזרה זהיר במלאכה זו על תכליתה. והמתיר רצה ללמוד מחניטה שמצינו בתורה ביעקב ויוסף וחניטת מלכים במלכי ישראל ואם כי זה היה לכבודם גם זהו כבוד המת להיות ריוח והצלה על ידו לצורך העולם. . .

ואלה דברי האוסר שהרי אמרו במס' ב"ב דף קנ"ה ע"א במעשה דבני ברק שאמר ר' עקיבא אי אתם רשאים לנוול. והחכם המתיר השיב לו דשאני שם שבשביל ממון רצו לנוול ולכן אמר להם ר"ע שאינן רשאים משא"כ כאן שהצורך הוא להצלת נפשות. כל זה הוא הויכוח שהיה שם בלונדון. ומעלתו דחה דברי שניהם בעניני ראיותיהם וכל דברי מעלתו בזה תורה הם. . .

עוד הביא כבוד מעלתו ראייה מסוגיא דחולין דף י"א ע"ב וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי נינווליה כו' הרי דלהציל הרוצח היה מותר לנוול ההרוג. . . ואמנם כ"ז ביש ספק סכנת נפשות לפנינו כגון חולה או נפילת גל, וכן במס' חולין שם גבי רוצח הפיקוח נפש לפנינו וכן אפילו לענין ממון שם במס' ב"ב ההיזק לפנינו אבל בנדון דידן אין כאן שום חולה הצריך לזה רק שרוצים ללמוד חכמה זו אולי יזדמן חולה שיהיה צריך לזה ודאי דלא דחינן משום חששא קלה זו שום איסור תורה או אפילו איסור דרבנן שאם אתה קורא לחששא זו ספק נפשות א"כ יהיה כל מלאכת הרפואות שחיקת ובישול סמנים והכנת כלי איזמל להקזה מותר בשבת שמא יזדמן היום או בלילה חולה שיהיה צורך לזה ולחלק בין חששא לזמן קרוב לחששא לזמן רחוק קשה לחלק. וחלילה להתיר דבר זה ואפילו רופאי האומות אינן עושים נסיון בחכמת הניתוח ע"י שום מת כי אם בהרוגים ע"פ משפט או במי שהסכים בעצמו בחייו לכך ואם אנו ח"ו מקילים בדבר זה א"כ ינתחו כל המתים כדי ללמוד סידור אברים הפנימיים ומהותן כדי שידעו לעשות רפואות

להחיים.

12) שו"ת בנין ציון סימן קע

ב"ה אלטאנא, יום ג' ט"ו כסליו תרי"ב לפ"ק.

נשאלתי - חולה אחד נחלה בחולי נפלא ועסקו הרופאים ברפואתו ללא הועיל כי מת בחליו ויש שם עוד חולה שנחלה בחולי כזה ורצו הרופאים לפתוח את המת לראות ענין החולי למען מצוא תרופה לאשר עוד בחיים אם מותר לעשות כן לנוול המת או לא?

תשובה - ... רק דעדיין יש לדון בזה שהרי כלל גדול בתורה דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ואין חילוק בין ודאי לספק פ"נ אבל נלענ"ד דגם מטעם זה אין להתיר כאן דכבר הוכחתי במ"א (סי' קס"ז) שדעת רש"י ע"פ גמרא דב"ק (דף ס') דאמרין שם שאסור להציל עצמו בממון חבירו שאסור לאדם לגזול ממון חבירו למען הציל עצמו ממתה ונגד דעת התוספ' והרא"ש שפירשו הסוגיא שם דוקא לענין דצריך לשלם אבל לא שיהי' אסור לכתחלה להציל והנה לדעת רש"י כיון שאסור להציל עצמו בממון חבירו כש"כ דאסור להציל עצמו בקלון חבירו דכבודו חביב לו מממונו כדאמרין בב"ק פ' החובל בהאשה שבאת לפני ר"ע ע"ש וא"כ האיך נאמר דמשום פ"נ דהחולה יהי' מותר לבזות ולנוול המת דמסתמא לא מוחל על בזיונו דעד כאן לא פליגי תנאי בשקלים (פ' ב') רק אי מחיל אינש זילותי' לגבי יורשים ומשמע דלגבי אחר מסתמא אינו מוחל אכן לא בלבד לשיטת רש"י נראה דאסור אלא גם לשיטת התוספ' והרא"ש דפסקוה הטור וש"ע בח"מ (סי' שנ"ט) נראה שהדין כן דז"ל הטור שם ואפילו הוא בסכנת מות ובא לגזול את חבירו ולהציל נפשו אסור לו לגזול אם לא על דעת לשלם ודאי אין לך דבר שעומד בפני פ"נ לכך הוא רשאי לנוול ולהציל נפשו אבל לא יקחנו אלא על דעת לשלם עכ"ל וכן נפסק גם בש"ע שם הרי בפירוש דאסור לגזול אפילו להציל נפש אם לא על מנת לשלם דאין חילוק בין שיטת רש"י לשיטת התוספ' והרא"ש אלא דלשיטת רש"י מה דאמרין אסור להציל עצמו בממון חבירו הוא אפילו ע"מ לשלם לבסוף ולשיטת התוספ' והרא"ש לא אסור רק אם מציל עצמו ע"מ שלא ישלם לבסוף ולפ"ז בנדון זה דלא שייך שישלם לבסוף דאי אפשר לשלם למת את בזיונו גם לשיטת התוספ' והרא"ש אסור להציל נפש בבזיון אחר

13) מהר"ם שי"ק יו"ד שמ"ז

ראיתי בעלי שצה"נ מכתב קט"ז שכ' מוהרר יעקב עטלינגער נ"י הוא הגאון האבדק"ק אלטונא יע"א לאסור לנוול המת לחתכו כדי ללמד לעשות רפואה לחולה אחר שהוחלה ג"כ בחולה כזה ומ"מ לפי הנראה שם מדבריו אם הוא מכר עצמו מחיים לזה או אם מחל מחיים מהני ומאי דפשיט' לי להרב דבלא מחילה אפי' יש חולה בפנינו שאפשר לרפאו ע"י שיבדקו את זה אסור לא נראה וגם מאי דנראה מדבריו דמחילה מהני לא נראה כן וכן ראיתי בדברי מרן הגאון בתשובת חת"ס סי' של"ו דמחילה לא מהני לזה והוא עפ"י מ"ש הרמב"ן בפ' כי תצא על פסוק כי קללת אלקים תלוי ולי נראה בלא"ה ראי' דא"י למחול דהרי אמרו בסנהדרין דף מ"ו ע"ב דאי קבורה משום בזיון אי אמר אל תקבורני אין שומעין לו וכ' הטור בסי' שמ"ח משום דהוא בזיון דכל החיים וא"כ גם בניוול המת לחתכו אפשר ג"כ דאינו יכול למחול וכ"ש אם הוא לכבוד נשמתו שהיתה בו או משום כבוד קונו א"כ לא ניתן כלל למחילה והיינו אם אין כאן חולה אחר כיוצא בו אבל אם יש כאן חולה אחר כיו"ב מבואר מלשון נוב"י מהדו"ב חיו"ד סי' ר"י דמותר משום פיקו"נ דהאיך וכ"כ מרן הגאון בחת"ס סי' של"ו דבכה"ג קרוב לוודאי דמותר ...

ואומר דאפילו לפי שיטת הגאון הנ"ל זה אינו דהרי קשה איך אפשר לומר כן דבגזל צריך שיהרג וא"י הרי לולא דגילה לן קרא או דמסברא ידעינן בסנהדרין דף ע"ד בע"ז וג"ע ו"ש דיהרג וא"י שעומד בפני פיקו"נ הרי אפילו שפ"ד היו אמרינן דשרי וכ"ש גזל ונהי דש"ד ילפינן דאסור מסברא דמאי חזית כו' וא"כ גזל מנ"ל וע"כ צ"ל אי ס"ד דגזל יהרג וא"י וכדאייתא בברייתא חיזונה בשם ר"מ המובא בש"מ בכתובות דף י"ט ע"א ע"כ צ"ל טעמא משום דאמרין בב"ק דף קי"ט ע"א דהגזל את חברו שו"פ כאלו נוטל נשמתו ונפשו דאולי אליו הוא נושא את נפשו ולכך אפשר נמי סבר ר"ח בכתובות דף י"ט ע"א דמשום פיקו"נ נמי לא יעידו שקר שגזל את חבירו: ואפשר דרב חסדא לטעמי' דסובר שם בב"ק כנוטל נפשו כנפש הנגזל לכן אמרי' לקטלו ולא יעידו וע"ז הקשה רבא הא אמרו אין לך דבר העומד בפני פיקו"נ אלא ע"ז ג"ע ש"ד בלבד הוא דקשיא לי דווקא אם הוא שפיכות דמים בלבד ולא גזל דהוי רק כאלו שופך דם וא"ש דקדוק לשון בלבד ועכ"פ כיון דאי אמרינן בגזל דאסור אפילו

בפיקוח"נ דאסור היינו משום דלפעמים הוי כנוטל נפשו אבל בניוול המת פשיטא דלא שייך שפיכת דמים וא"כ שוב נאמר לן הכלל שאין לך דבר שעומד בפני פיק"נ:

וכל זה כתבתי אפילו לפי דעת הרב מוה' יעקב עטלינגער נ"י הגאון הנ"ל אמנם העיקר דגזל מותר במקום פ"נ לא מבעי' לרא"ש והטור והא דכתב דאסור לגזול שלא ע"מ לשלם אפילו במקום סכנה היינו משום דבזה שלוקח שלא ע"מ לשלם לית ביה פיק"נ ונהי דגם דלא תגנובו אפילו ע"מ לשלם אסור מ"מ שלא ע"מ לשלם איכא אסור טפי ועל זה אינו פיקו"נ ובמאי ידחה אבל אם ה' אפשר לצייר שיהי' פיקו"נ אם יטול ע"מ לשלם בוודאי רשאי לגזול וכמו שהקשה רבא בכתובות דף י"ט ואפשר דגם ברייתא חיצונה שהביא הרמב"ן דר"מ סובר דאף גזל לא הותר במקום פיקו"נ היינו כמ"ש הרא"ש והטור דצריך ליטול ע"מ לשלם דעל זה אינו פיקו"נ ואפילו רש"י שכ' בבב"ק דאסור באמת תמה הפרשת דרכים דרוש י"ט עליו דאין לן דבר שעומד בפני פיקו"נ מ"מ י"ל דרש"י כ' כן לר"ה אבל בוודאי מודה רש"י דקי"ל כרבא בכתובות דף י"ט:

14) שו"ת אגרות משה חלק יו"ד ב סימן קנא

בענין אסור ניתוח מתים כדי להתלמד איך לרפאות י"ג תמוז תשכ"ד. מע"כ חתני כבני הרה"ג ר' משה דוד טענדלער שליט"א.

הנה בדבר לנתח את המת לראות שורש החולי כדי להתלמד שהאריך הנוב"ת חיו"ד סימן ר"י ומסיק לאיסור כשאין חולה במחלה כזו לפניו שאפשר ידעו איך לרפאותו ע"י זה שינתחו מת זה, משום דמה שאפשר שיזדמן חולה שיצטרך לזה ודאי לא דחינן משום חששא קלה כזו שום אסור עיי"ש, ואני מוסיף דאף אם מצד החששא היה זה חשש שראוי לדחות עליו איסורין נמי לא היה דוחה איסור ניתוח המת, משום דלהתלמד לרפאות אין חיוב על האדם, דלא מצינו שיהיה חיוב על כל אדם שילמוד חכמת רפואה כדי לרפאות החולים שישנם ושיהיו אף שחולים מצויים ויש לחוש להם, משום שהחיוב על האדם הוא רק להציל את חברו במה שיכול, דאם הוא כבר רופא איכא חיוב עליו לרפא את חבריו החולים ואם הוא יכול לשוט בימים מחויב לשוט בנהר ולהציל אדם שטובע בנהרא, אבל אין חיוב על האדם שילמוד איך לשוט ואיך לרפאות חולים כדי שאם יזדמן לו להציל ולרפאות יוכל להצילו ולרפאותו, ודמי זה להא שאין חיוב על האדם לעבוד ולהרויח הרבה כספים כדי שיוכל לקיים מצות צדקה ולהציל נפשות בהם, דהחיוב על האדם הוא רק על האופן כמו שהוא נמצא שיעשה מה שבכחו לעשות, דהרי אדרבה חיובן שמי שתורתו אומנתו כרשב"י וחבריו לא עסקו במלאכתן רק כדי חיותם ונחשב זה למעלה היותר גדולה אף שאם היו עוסקין במלאכה הרבה והיו מתעשרין היו יכולין להציל נפשות שהוא חיוב גם על מי שתורתו אומנתו. אלא ודאי משום דהחיוב הוא על האדם רק כפי מה שהוא נמצא ולא שיצטרך לעבוד ולהתעשר שהוא להשתנות מכפי מה שהוא עתה בשביל פ"נ, וכן הוא גם במה שאינו מחוייב להתלמד להיות רופא כדי שיוכל לרפאות חולים. ולכן גם לנתח מתים כדי להתלמד מזה איזו רפואה נמי אין על האדם שום חיוב וממילא אסור משום שהוא ניוול המת. . .

נראה לע"ד דבניוול ממש דהוא לפתוח הקבר אחר זמן שלפי הדרך שנרקב ונבקע אין יכולין אף אחרים אף שיפסידו ממונם בשבילו, ואם הוא קודם קבורה והניוול הוא רק מה שיעכבו הקבורה עד שיבואו אנשים בקיאים לבדוק זה תלוי בדין הקבורה שכיון שעל הלקוחות ליכא חיוב הקבורה משום שיש קרובים בכאן רשאים הלקוחות לנוולו בניוול זה דהוא רק שיהי קבורה. . .

אבל נראה לע"ד דאם לא יחתכו האברים ולא יפתחו צוארו ובטנו, רק רוצים לתחוב נידעל /מחט/ להוציא ממנו איזה לחלוחית להודע מזה איזו דברים הנוגעים להמחלה שזה אין להחשיב לניוול שהרי דבר כזה מצוי טובא בזמננו שעושים כן גם לחיים ויש להתיר בפשיטות, וכן להוציא מעט דם לבדוק וכדומה ע"י נידעל אינו ניוול ויש להתיר. ואף שלא מצאתי זה בפירוש נראה זה לע"ד ברור. ולכן מה ששמעת שאפשר לראות ע"י נידעל בעלעקטערי כשיתחבו בגופו של המת כל חולי שבו מה שצריך לרופאים לידע אם אמת הדבר נראה שאין לאסור זה משום שאין בזה שום ניוול. והנני חותנך כאביך, משה פיינשטיין.